

הכנס השנתי לחזון הרמב"ם התשע"ב

ישיבת אור וישועה - מפעל משנה תורה

פרופ' אליאב שוחטמן

מעמדו של עורך הדין במשנת הרמב"ם מקורות להרצאה

חשש שעורך הדין ישקר

1. **שבת קלט, ע"א**
אמר ר"א בן מלאי משום ריש לקיש. מאי דכתיב "כי כפיכם נגואלו בדם ואצבעותיכם בעוון, שפתותיכם דברו שקר, לשונכם עולה תהגה" (ישעיהו נט, ג) ...? שפתותיכם דברו שקר" - אלו עורכי הדיינין.
 2. **משנה, אבות א, ח**
יהודה בן טבאי אומר: אל תעש עצמך כעורכי הדיינין.
 3. **בית הבחירה, שם**
[אזהרה לדיין שלא יסדר הטענות לתובע או לנתבע] שהרי מי שעושה כן – מלמד לבריות לשקר ולהכחיש האמת ונמצא גורם לו תקלה ועוון.
 4. **שו"ת הרשב"א, ח"ו, סי' רי**
...שהמורשה יטעון טענות שקרים לפי שאינו בוש מן התובע, ונמצאת מידת "אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו", לוקה.
- #### איסור לדיין לשמוע מפי סניגורין
5. **שמות כג, ו-ח**
לא תטה משפט אבינך בריבו. מדבר שקר תרחק, ונקי וצדיק אל תהרג כי לא אצדיק רשע. ושחד לא תקח, כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים.
 6. **מכילתא, משפטים, פרשה כ**
מדבר שקר תרחק ... דבר אחר, הרי זה אזהרה לדיין... שלא יעמיד אצלו סניגורין, שנאמר עד האלהים יבא דבר שניהם.
 7. **מכילתא דרשב"י, משפטים כג, א**
לא תשא שמע שוא – שלא ידברו סניגורין לפניהם.
- #### איסור לדיין לשמוע מפי מתורגמן – בסיס לאיסור לשמוע מפי עורך-דין?
8. **רמב"ם, הלכות סנהדרין כא, ח**
לא יהיה הדין שומע מפי התרגמן, אלא אם פן היה מפיר לשון בעלי דינין ושומע טענותיהם
9. **בית יוסף, חו"מ, סי' קכד, א**
ומדברי הרמב"ם נראה שאין ממנים אָנְטָלֶר [=מיופה כוח לטעון בבית דין] בשום פנים, לא תובע ולא נתבע, שכתב בפרק כ"א מהלכות סנהדרין (ה"ח): "לא יהיה הדיין שומע מפי התורגמן אלא אם כן היה מכיר לשון בעלי דינים ושומע טענותיהם... ולענין הלכה, כיון דכמה רבוותא סברי דאין ממנין אנטלר לנתבע, מיהא הכי נקטינן".
 10. **שולחן-ערוך, חו"מ, סי' קכד, סעיף א**
הנתבע אינו יכול למנות מורשה שיבוא לבית דין וישיב בעדו לתובע והוא ישב בביתו.
 11. **ספר הערוך, ערך "אָנְטָלֶר"**
אנטלר. שליח שיש לו און והרשאה. ירושלמי בפרק כהן גדול: "ניחא דן. ודינין אותו – וימנה ליה אנטלר?"... שמעינן, דיכול הנתבע למנויי אנטלר.
 12. **מכות ו, ע"ב**
שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.
 13. **רש"י, שם, ד"ה לעוזי**
בעלי לשון אחרת שאין הדיינין מכירים בה.
 14. **דרכי משה השלם, חו"מ, סי' קכד**
וכתב בית יוסף: "ומדברי הרמב"ם נראה שאין ממנין אנטלר בשום פנים, לא תובע ולא נתבע, שכתב פרק כא מסנהדרין: 'לא יהא הדיין שומע מפי המתורגמן'... ולי נראה, דמתורגמן ומורשה – שני דברים הם, דמתורגמן היינו שבעלי דבר הם לפני בית דין, רק שהמליץ בינותם, וזה אסור אף בתובע.... אבל כשאינו לפני בית דין ושולחין כוחן ורשותם ביד שלוחן – זהו ענין המורשה, שיותר בתובע ולא בנתבע.
 15. **ברכי יוסף, חו"מ, סי' יז, ג**
אין ענין אנטלר לתורגמן, ודברי הרמב"ם לא שייכי בהאי פלוגתא.
- #### הבחנה בין מורשה ואנטלר
16. **רמב"ם, הלכות שלוחין ושותפין ג, ה**
מי שהיה לו ביד חברו פקדון או מלוה, בין משלטלין בין מעות, ועשה שליח בעדים להביאן לו – הרשות ביד זה שהן אצלו: אם רצה לתן – נפטר, ואינו חייב באחריותן, שהרי נתן לשליחו; ואם לא רצה לתן – אינו נותן, שאין זה בעל דינו, עד שיבוא בהרשאה

על הפקדון. וְכַל הַבָּא בְּהַרְשָׁאָה* - הָרִי הוּא בְּכָלל הַנֶּאֱמָר בְּהֵן
 "וְאֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמּוּי" (יחזקאל יח, יח).

17. רמב"ם, הלכות דעות ה, יג

משאן ומתנן שְׁלֵתְלִמִּידי חֲכָמִים בְּאֵמֶת וּבְאֵמוּנָה: אומר על לאו -
 'לאו', ועל הין - 'הין'. מְדַקְדֵק עַל עֲצָמוּ בְּחֻשְׁבוֹן, וְנוֹתֵן וּמוֹתֵר
 לְאַחֲרִים קְשִׁיחָה מִהֵן, וְלֹא יִדְקֶדֶק עֲלֵיהֶן. וְנוֹתֵן דְּמֵי הַלְקָח
 לְאֵלֶּפֶת. וְאִינוּ נֶעְשֶׂה לֹא עָרֵב וְלֹא קִבְּלָן, וְלֹא יָבֹא בְּהַרְשָׁאָה.
 (אינו) מְחַיֵּב עֲצָמוּ בְּדַבְרֵי מִקָּח וּמִמְכָר בְּמִקוֹם שֶׁלֹּא חִיבָה אוֹתוֹ
 תוֹרָה, כְּדִי שְׂמִיעַמֵד בְּדַבְרוֹ וְלֹא שְׁנֵהוּ. וְאִם נִתְחַיְבוּ לוֹ אַחֲרֵים
 בְּדִין - מִצָּרִיף לָהֶן וּמוֹחֵל לָהֶן, וּמְלֻגָה וְחֻזְנָן. וְלֹא יִרְדַּ לְתוֹךְ
 אֲמֻנֹת חֲבֵרוֹ, וְלֹא יִצָּר לְאֶדָם בְּעוֹלָם בְּחַיָּיו. כְּלָלוּ שְׁלֵדְבָר: יִהְיֶה
 מִן הַנְּדָפִין וְלֹא מִן הַרוֹדְפִין, מִן הַנֶּעְלָבִין וְלֹא מִן הַעוֹלָבִין. וְאֶדָם
 שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלוּ כְּיוֹצֵא בְּהֵן, עָלָיו הַפְּתוּב אֹמֵר:
 "וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי אֶתָּה, יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאֵר" (ישעיה מט, ג).

18. בית הבחירה, סנהדרין יח, ע"א

ומכל מקום, רבותי מפרשים במילת "אנטלאר", שהיא מונחת
 להרשאה שלא בכתב, ולמדין מכאן שכל שהבעל דין מרשהו
 בפני בית דין שהדין לפניו, אינו צריך הרשאה, ושלא נאמרה
 הרשאה אלא במי שמרשה לדון במקום אחר או שהוא תכוף
 לילך. ומכל מקום אומר אני, שאף הנתבע ממנה אנטלאר, הועיל
 והוא בכאן שאנו יכולין להזמין כל זמן שנרצה... וכן אני אומר
 בכל נתבע, שהוא יכול למנות אנטלאר עד שתזדמן בדין חיוב
 שבועה אצלו ויבוא להישבע הוא בעצמו...
 ולמה שפירשנו, שהאנטלאר הוא הממונה בלא הרשאה, על
 הדרך שכתבנו, יראה מה שכתבו קצת גאונים, שאין אנטלאר
 יכול לטעון מעצמו אלא כפי מה שיאמר לו הבעל דין.

19. חידושי הריטב"א, שבועות ל, ע"א, ד"ה ועוד

נראה

ועוד נראה להרא"ם ורבי ז"ל שאין ממנין אנטלר לנתבע, אלא
 הוא עצמו בא לבית דין אלא אם כן הוא חולה או אשה יקרה...
 וטעם דבריהם: התובע הוא שיכול למנות מורשה... והיה ליה
 כתובע עצמו ובעל דבר הוא, אבל בנתבע - דליכא למימר הכי -
 צריך הוא לבוא לבית הדין... ויש עוד טעם אחר: שמא האנטלר
 יסיף טענה מעצמו של שקר, או ישנה מעצמו, וגם הנתבע מעיז
 פניו שלא בפני בעל דינו לשנות מן האמת. וכן דעת קצת
 הראשונים ז"ל, וגם הרמב"ן ז"ל מבעלי סברא זו...

אבל רבים מן האחרונים ז"ל כתבו דנתבע ממנה אנטלר, ושלוחו
 כמותו, ו"לפני ה'" קרינא ביה, ולשנות בשקר - לא חיישינן,
 שהאנטלר לא ישנה להיות חוטא ולא לו. ובעל דבר נמי כבר הוא
 יודע דבשעת השבועה יצטרך לבוא לבית דין, שאין אנטלר
 לשבועה...

ודאי דכל אדם רשאי למנות אנטלר... וכן היה עושה מורי
 הרא"ה ז"ל הלכה למעשה בכל יום, וכן אמר לי מורי הרשב"א
 ז"ל, והרמב"ם ז"ל לא דיבר בזה כלום בחיבורו.

20. שו"ת הרמב"ם, מהד' בלאו, סי' רעב

... ההרשאה מגונה, כמו שאמרו (שבועות לא, ע"א): "אשר לא
 טוב עשה וכו'" - זה הבא בהרשאה". ושיטען (איש) אחר במקום
 חברו את טענותיו, הוא איסור חמור...

מדוע התעלם הרמב"ם ממדרשי ההלכה?

21. ירושלמי, סנהדרין, ב, א

משנה. כהן גדול דן ודנין אותו. גמרא. ניהא דן. דנין אתו -
 וימנה אנטלר? הגע עצמך שנפלה לו שבועה, ואנטלר
 בשבועה?!

22. יד מלאכי, כללי שני התלמודים, סי' ג

תוספתא וירושלמי דפליגי - הרמב"ם ז"ל סומך על הירושלמי
 יותר מן התוספתא... מפני שהירושלמי הוא בתרא טפי מן
 הברייתא.

23. יד מלאכי, כללי הרמב"ם, סי' ט

כתב בבדק הבית, יו"ד, סי' רלד, שדרך הרמב"ם לפסוק כברייתא
 דספרי אף על פי שלא הוזכרה בשתי הגמרות. מכל מקום,
 שיפסוק הפך גמרא דילן מפני הספרי - זו לא שמענו.

24. יד מלאכי, כללי שני התלמודים, סי' ד

מה שאמרו דהלכה כגמרא בבלי נגד הירושלמי, היינו במה
 שיחלוק הירושלמי על גמרא דילן בפירוש, אבל דבר שלא הוזכר
 בגמרא דילן ואיתא בירושלמי - שפיר ילפינן מינה.

25. חידושי הרמב"ן, שבועות ל, ע"א, ד"ה וכי תימא

וחינא פלוגתא בי דייני. איכא מאן דאמר: אי בעי איניש דלא
 למייטי לדינא, מצי איהו גופיה למנויה שליח בעדים למטען
 בשבילו בבית דין. ואית ליה ראיא כדאמרינן בירושלמי במסכת
 סנהדרין... אלמא מצי לשווייה שליח... וכן כתב רבנו חננאל.
 ואיכא דפליגי...

26. בית יוסף, חו"מ, סי' שכא, ד"ה במה דברים

אמורים

והרי"ף והרמב"ם השמיטו הירושלמי הזה, והיה נראה לכאורה
 דלא סבירא להו כוותיה. ויותר נראה לי שלא השמיטוהו אלא
 משום דמשמע להו דמילתא דפשיטא היא.

27. רמב"ם, הלכות שלוחין ושותפין ג, א

מי שְׁהִיְתָה לוֹ קַרְקַע תַּחַת יָד אַחֵר... וְרָצָה לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְדוֹן עִם
 זֶה וּלְהוֹצִיא הַקַּרְקַע... מִתַּחַת יָדוֹ - הָרִי זֶה כּוֹתֵב לוֹ הַרְשָׁאָה.
 וְצָרִיף לְקִנּוּת מִיָּדוֹ שֶׁהַרְשָׁהוּ וְאָמַר לוֹ 'לָךְ דוֹן וְזָכָה וְהוֹצֵא
 לְעֶצְמְךָ'... וְאִם לֹא כָּתַב לוֹ כֵּן - אִינוּ יָכוֹל לְדוֹן עִמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
 אֹמֵר לוֹ 'אֵין אֶתָּה בְּעַל דִּינִי'.

28. פירוש הרדב"ז על הרמב"ם, שם

וכבר נהגו לכתוב הרשאה על הכל... וכופין את הנתבע לעמוד
 בדין עם השליח... ואפשר שדברי רבנו הם במקום שלא פשט
 מנהג זה.